

OSMANLIDA ÜÇ HANIM SULTANIN ZİYNET EŞYASI

Rahmi TEKİN¹

Geliş: 07.02.2018 Kabul: 10.04.2018

DOI: 10.29029/busbed.391486

Öz

Osmanlı tarihiyle ilgili merak edilen konuların başında harem ve orada bulunan hanım sultanların yaşam şekilleri gelir. Birtakım batılı yazarlar haremi görmedikleri halde, görmüş gibi bilgi vermişlerdir. Her ne kadar batılı yazarlar tarafından yapılan bazı tasvirler gerçekleri yansıtmasa da, hareme girmeyi başaran Lady Montague gibi bazı elçi hanımları veya Pedro de Urdemalas gibi hekimlerin hanım sultanlar hakkında sağlıklı bilgiler verdikleri söylenebilir.

Bu çalışmada hanım sultanların gündelik yaşamları hakkında kısa bilgi verdikten sonra, XVII. yüzyılın sonlarında ve XVIII. yüzyılın başlarında yaşamış üç hanım sultanın ziynet eşyası hakkında tereke kayıtlarına dayanılarak ayrıntılı bilgi verilecektir. Bunlar da, Sultan İbrahim'in eşi Muazzez Sultan, IV. Murad'ın torunu Fatma Hanım Sultan ve III. Ahmed'in kızı Ümmügülüm Sultan'dır.

Her üç hanım sultana ait terekelerde bol miktarda işlenmiş altın ve gümüş takı eşyası bulunmaktadır. Elmas, yakut, zümrüt ve la'l gibi kıymetli taşların çokluğu da dikkati çeker. Bu taşlar işlenerek bilezik, kemer, küpe, sorguç ve sair takılara süs yapılmıştır. Ayrıca kaydedilen ziynet eşyasının ağırlığı ve değeri de tespite çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ziynet, Altın, Gümüş, Muazzez Sultan, Fatma Sultan, Ümmü Gülüm Sultan

1 Dr. Öğr. Üyesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, rahmitekin65@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2175-7315>.

JEWELRY BELONGING TO THREE OTTOMAN SULTANESSES

Abstract

At the beginning of the subjects which are wondered about the Ottoman history, the harem and the life styles of the lady sultans there comes. Some western writers gave information about the harem as if they had seen it, even if they did not see it. Although some of the descriptions made by Western writers haven't reflected the truth, it can be said that some ambassador's wives, such as Lady Montague, or physicians, such as Pedro de Urdemalas, have given correct information about the lady sultans.

In the study, after giving brief information on the general lives of the lady sultans, detailed information will be given depending on the inheritance records about the ornaments of the three lady sultans who lived in the late 17th century and in the early 18th century. The unknown jewelries have been tried to be determined by using the heritage records of Muazzez Sultan, the wife of Sultan Ibrahim, Fatma Hanım Sultan, IV. Murad's grandson, and Ümmügülsüm Sultan, III. Ahmed's daughter.

Each of the three lady sultans's heritage has a lot of processed gold and silver jewellery. It attracts much attention that the abundance of precious Stones such as diamonds, rubies, emerald and demantoid. These stones were processed to make bracelets, belts, earrings, crests and other ornaments. In addition, the weight and value of the jewelery item recorded have been tried to determine.

Keywords: *Jewelry, Gold, Silver, Muazzez Sultan, Fatma Sultan, Ümmü Gülsüm Sultan.*

GİRİŞ

Osmanlı kadını söz konusu olduğunda hep ciddi bir görüş ayrılığı olmuştur. Bazı kaynaklarda evine veya hareme hapsedilmiş, özgürlükleri elinden alınmış, evin efendisinin işini gören egzotik, miskin ve düşük ahlaklı biri olarak tanımlanır. Diğer bir kısım araştırmacılara göre ise, Osmanlı kadını adeta meleklerle eşdeğerde görülür. Çelişkili bu iki bakış açısı, aslında bireylerin kendi muhayyilesinde olan kadın tipinin kâğıda dökülmüş şeklidir. Her iki görüşte kamuoyuna *Osmanlı kadını budur* diye takdim etmektedir. Bununla beraber belgeler, kronikler ve bazı ciddi araştırmalar, toplumsal hayatta Osmanlı kadının statüsünü, önyargıların aksine, farklı bir şekilde ifade ederler.

Osmanlı saray kadının ziyet eşyası araştırmasında iki ayrı kaynak çeşidinden yararlanılmıştır. **Birincisi**, sarayda bulunan kadın sultanların vefatlarından sonra *Enderûn-ı Hümayûn Hazinesi* 'ne intikal eden terekeleri hakkında tutulan *muhallefât* defterleridir. Söz konusu defterlerde yer alan kayıtlar, gerek değerli taşların, takı-

ların ve mücevher eşyaların bulunduğunu göstermesi açısından, gerekse Osmanlı mücevher geleneğinde kullanılmış olan terimler ve kayıt düzeni açısından aydınlatıcı niteliktedir. (İrepoğlu, 2000: 106)²

İkincisi, Avrupalı seyyahların kaleme almış oldukları seyahatnamelerdir. Özellikle XVIII. yüzyılın başlarında İstanbul’da bulunan İngiltere elçisi Montague’nun eşi Lady Montague’nun yazdığı *Şark Mektupları* Osmanlı kadını hakkında önemli bilgiler vermektedir. Lady Montague, Türk kadının Avrupa’da zan edildiği gibi olmadığını, hür ve kendi işlerini gördüklerini ifade eder; *Türk kadını her halde fikirli, nazik, en az bizim kadar hür olduklarına inanabilirsiniz* (Montague, 1998: 119). Buna benzer ifadeleri 1552-1555 yıllarında İstanbul’da bulunan Pedro de Urdemalada kullanır (Urdemalas, 1964: 128).

Osmanlı Devleti’nde mücevher kullanımı saray ve çevresinde son derece yaygındı. Özellikle saray kadınları mücevherleri ziynet eşyası olarak kullanmakla beraber, mutfak eşyasında ve sâir günlük kullandığı elbise, sergi ve perde gibi eşyada da kullanmıştır. Ayrıca devlet erkânının av malzemeleri, silah, giyim ve kuşamlarında kıymetli taş, altın ve gümüş kullandıkları görülmektedir.

1. Avrupalı Seyyahların Osmanlı Kadın Ziyetine Dair Gözlemleri

Osmanlıda kadın söz konusu olduğunda, batılı okur pürdikkat kesilmiştir. Örtünmesi, haremi, çarşı pazara çıkması, giyimi ve takıları dikkat çeken konular olmuştur. Avrupalı seyyahlar, meraklı okurlarına, gizemli Osmanlı kadınının görmedikleri haremini, muhatap olamadıkları kadınların iç âlemlerini, kendi hayal dünyalarında canlandırarak tasvir etmeye çalışmışlardır. Avrupalının, harem ve Osmanlı kadını hakkındaki önyargılarının başta gelen sebebi, XVIII. yüzyılın başlarında Fransa’da tercüme dilerek yayınlanan *Binbir Gece Masalları*’nda tasvir edilen hafifmeşrep, fattan kadın tiplerinin okuyucularını ciddi biçimde etkilemesidir. Bu ön yargılar hareme yüklenen geleneksel oryantalist bakış açısının temelini oluşturmuştur (Sancar, 2010: 10).³

XVI. yüzyılın ikinci yarısının başlarında İstanbul’da bulunan Avrupalı tutsak Pedro de Urdemalas, (1552-1555 yılları arası İstanbul’da bulunmuş) burada gördüklerini uzun uzun anlatmıştır. Söz konusu anlatımlar bu tarihteki İstanbul’daki sosyal yaşamla ilgili bazı olaylara ışık tutar. “Türk kadınları broştan⁴ hoşlanmaz-

2 Sarayda kullanılan isimler ve buna ait terminoloji hakkında bakınız. Gül İrepoğlu, “Osmanlı İmparatorluğunun Görkemi Osmanlı Mücevheri”, *Çağlar Boyunca Takı ve Mücevher*, sy.17, İstanbul 2000, s.106.

3 Batılı yazar ve seyyahların harem ve Osmanlı kadını hakkında ayrıntılı ve özet bilgi için bakınız; Aslı Sancar, *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*, İzmir 2010, s. 9-33.

4 **Broş**: *Broche Fransızca* bir kelime olup XIX. yüzyılda Tanzimat döneminde Türkçeye

lar. Kıymetli taşlarla bezenmiş altın gerdanlık, bilezik ve küpe zengin olmayan kimselerde de eksik olmaz, Çünkü (burada kıymetli) taşlar ucuzdur. Hamam veya düğüne gittikleri günler, üzerlerinde iki bin duka⁵ değerinde altın ve mücevherat taşıyanlar görülür” (Urdemalas, 1964: 141).

1554-1562 yılları arası İstanbul’da bulunan Avusturyalı sefir Ogier Ghiselin de Busbeck ve 1578-1581 yıllarında yine İstanbul’da bulunan Alman elçi Salamon Schweigger Osmanlı kadını hakkında kısa, ancak önemli bilgiler vermektedirler. Busbeck, Türk kadınlarının yüksek ahlaki seviyelerinden bahsederken, “ıffeti o kadar önemlidir ki, hiçbir başka millette ona bu derece önem verildiğini göremezsiniz” (Busbeck: 109)der. Schweiggerde benzer şeyler söyler. “Türk kadınlarının boyun ve kolları çoğunlukla altın takılarla süslenir. Küpeler ve yüzükler değerli taşlarla bezenmiştir,” (Schweigger, 2004: 203)ifadelerini kullanır.

Lady Montague’nın 18 Nisan 1717’de dostu Kontes de (?)’ye yazdığı otuz üçüncü mektupta ziyaret ettiği sadrazamın eşi ve sadaret kethüdasının eşleri hakkındaki gözlemleri oldukça önemlidir. Yazar, Sadaret kethüdasının eşi Fatma Hatun’un göz kamaştırıcı güzelliği, nezaketi, ağırbaşlılığı ve giymiş olduğu sırmalı elbiselerini anlatır. Ayrıca elmas bileziklerini, kıymetli taşlarla işlemeli kemerini, başına koyduğu renkli çemberi ve yine başına taktığı sanatkârane işlemeli elmas iğnelerden söz eder (Montague, 1998: 65-67).

Lady Montague, 10 Mart 1718’de yazdığı diğer bir mektupta, ölen II. Mustafa’nın gözdesi Hafize Sultanı ziyaret ettiğini söyledikten sonra, giyimini ve üzerindeki ziyet eşyalarını tasvir eder. *Elbisesi o kadar kıymetli idi ki, size bunu tasvir edeceğim. Arkasında dolama denilen bir gömlek vardı. Rengi kırmızı, boylu boyuna, yakasından eteğine kadar ve kollarının etrafı zarif ve süslediği elmasların iriliği bir nohut büyüklüğündeydi. Giyilen esvaplara konulan altın zincirlerden elmas ziyetler sarkıyordu. Gömlek daha küçük sapları iri elmaslarla müzeyyen iki elmas düğme ile iliklenmişti. Kemer gayet geniş ve baştanbaşa elmaslarla müzeyyendi. Gerdanında üç dizi vardı ki, dizlerine kadar iniyordu. Biri iri incilerle yapılmıştı. Ucunda bir Hint yumurtası kadar iri bir zümrüt görünüyordu. Diğeri gayet koyu yeşil, her biri ufak para büyüklüğünde, üç ile altı altın kalınlığında zümrütlerden yapılmıştı. Üçüncüsü yusuvarlak, ufak zümrütlerden mürekkepti. Küpelerinin gösterişli olması öbür ziyetlerini gölgede bırakıyordu. Küpeler birer armudî bir fındık büyüklüğünde iki*

geçmiştir. Kadınların göğüslerine ve başlarına taktıkları mücevherlerle süslenmiş büyükçe bir iğne. Semseddin Sâmî, *Kamûs-ı Türkî*, İstanbul 2015, s. 290.

- 5 **Duka (Düka):** Osmanlı altınına eşdeğer kıymettedir. Venedik veya Floransa altını da demektedir. Venedik Duka altınları Avrupa’da en geçerli altınlardandır. Sadece Akdeniz bölgesinde değil, Avrupa’nın büyük bir bölümünde, uzun mesafeli ticaretin en yaygın kullanılan ödeme aracı olmuştur. Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi*, İstanbul 1999, s. 65.

elmastan ibaretti. Tapruşunun etrafında gayet parlak dört dizi inci vardı. Bu dizilerin her biri, etrafı yirmi elmasla süslü iri bir yakutla raptedilmişti. Saçları kâmilien zümrüt ve elmas iğnelerle süslenmişti. Bilezikleri elması. Parmaklarındaki yüzükler, gördüğüm yüzüklerin en büyüğüdü (Montague1998: 97-99).

Lady Montague'nun Hafize Hatun'un üzerinde gördüğü ziynet eşyası, saraylı bir kadının takılarıdır. Söz konusu gözdenin kullandığı ziynet eşyası daha çok elmas, zümrüt ve yakut gibi kıymetli taşların yanı sıra giyim ve kuşamanın altın ve incilerle de süslediği görülmektedir. Lady Montague, Hafize Hatun'un ayrıca iki aynasından da söz eder. Bu aynaların çerçevelerinde birçok kıymetli incinin dizildiğini de ifade eder.

Lady Montague'nun İstanbul'da bulunduğu aynı dönemlerde, vefat eden sultanların eşyalarının *Hazine-i Enderun-ı Hümayûn*'a intikal eden ziynet eşyasının tutulduğu defterde hem çeşit bakımından, hem de değer bakımından çok daha fazlası bulunmaktadır (BOA, TS. MA. d. 2214, 1a).

1. Osmanlı Saray Kadınlarının Ziyneti

İstanbul kadınlarının eğlence kültürünü anlatan Refik Ahmed Sevengil İstanbul kadınları mesirelere gittiklerinde veya dışarı çıktıklarında giyim, kuşam ve süslenmelerine son derece özen gösterdiklerini ifade eder. “Saray kadınları, özellikle sultanlar baştan aşağı incilerle süslenmiş, düğmeleri elmastan olan entariler giyerlerdi. Boyunlarında fındık iriliğinde zümrüt ve inciden yapılmış gerdanlıklar, kulaklarına armudî elmas küpeler takarlardı. Bellerine nadide mücevherler işlenmiş geniş bir kemer bağlarlardı. Başlarına etrafı yakuttan yapılmış güller ve inci dizileriyle süslü hotozlar kayarlardı. Saçlarına elmaslı ve zümrütlü iğneler iştirirlerdi. Parmaklarına göz kamaştırıcı iri elmaslı altın yüzükler takarlardı” (Sevengil: 136-137).

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde yapılan araştırmada, Osmanlı saray kadınlarına ait üç *müfredat defteri* seçilerek incelenmiştir. Söz konusu bu defterler muhteva olarak vefat eden kadın sultanın terekesini ihtiva eder. Her üç defterde de sayılan metrukattan ilk önce nakit, ziynet eşyası olan takılar, altın, gümüş veya değerli taşlarla süslenmiş mutfak eşyası, giyim kuşama ait elbiseler ve diğer ev eşyası yer alır. Bu defterlerin ilki Zilkade 1098 / Eylül 1687, ikincisi 29 Cemaziyelevvel 1140 / 12 Ocak 1728, üçüncüsü Cemaziyelevvel 1145 / Kasım-Aralık 1732 tarihleridir. Defterlerde mal varlıklarının *Hazine-i Enderun-ı Hümayûn*'a aktarılmasının hatt-ı hümayûn olduğu ifade edilir.

1.1. Muazzez Sultan'ın (1626-1687) Terekesindeki Ziynet Eşyası

Söz konusu müfredat defterlerinden ilki, “*II. Ahmed'in (1643-1695)hatt-ı hümayununu havi müfredat defteri. 1098 senesi Zilkade ayında vefat edenSultan İbrahim'in (1615-1648) kadınlarından Muazzez Sultan muhallelâfati*” olarak geç-

mektedir. Aşağıda ayrıntılarıyla verileceği üzere tereke, “elmas, zümrüt ve incili küpeler, bilezik, yakut yüzük ve ayrıca muhtelif mücevherat taşları, murassa ayna, kuşak vs.’ye dair olup ferman mucebince ve Darüssaade Ağası Ahmed Ağa vasıtasıyla ve Hazinekar İsmail Ağa yediyle geri alınan murassaat hakkındadır” (BOA, TS. MA. d: 7704, 1a).

Küpeler:

Muazzez Sultan’ın terekesinden birçok kıymetli taşlarla süslenmiş sekizi çift ve ikisi tek olmak üzere toplam on küpe mevcuttur.

1. Taşhaneleri birer elmaslı, vasat ve kebirce dörder ayaklı bir çift elmas küpe.

2. Kopçaları birer vasat elmaslı askılarının biri kırk ve biri kırk üç incili birer ayaklı kebir bir çift la‘l küpe.

3. Kopçaları on bir hurda elmaslı ve kopça ortası iki sağırboyun yakutlu ve askısı on Zümrüt ve sekiz la‘allı ve taşhaneleri birer yakutlu beşer ayaklı kebir bir çift inci küpe.

4. Birer ayaklı kebir inci bir çift âbidest (آبدست) küpesi.

5. Üç ayaklı vasat elmaslı bir tek âbidest (آبدست) küpesi.

6. Birer ayaklı yakut bir çift âbidest (آبدست) küpesi.

7. Birer ayaklı sağır incili zümrüt bir çift âbidest (آبدست) küpesi.

8. Pervâzîsîm ve üstü şeshâne ve altı düz elmas bir çiftâbidest (آبدست) küpesi.

9. Taşhânesi bir elmaslı bir ayaklı bir tek la‘l küpe.

10. Taşhaneleri birer tahta elmaslı ve dörder ayaklı vasatça bir çift la‘l küpe (BOA, TS. MA. d: 7704, 1a).

Bilezikler:

1. On üçer sağır elmaslı sanduka tarzı elmas bir çift bilezik.

2. Sekiz vasatça ve yirmi dörder sağır elmaslı bir çift müşebbek⁶bilezik (BOA, TS. MA. d: 7704, 1a).

Hatem (Yüzükler):

1. Pervâzî hurda elmaslı bir addet kebir yakut hâtem. Otuz üç kırat.⁷

2. Kebircepunta elmas hâtem bir adet. Yirmi kırat.

6 **Müşebbek (مشبك):**Örülmüş olan. Ağ ve kafes gibi örülmüş olan. Şemseddin Sami, *Kamûs-ş Türki*, s. 1349.

7 Elmasın ağırlık birimi olarak **karat** kullanılmaktadır. Osmanlı Türkçesinde kırât (قيراط) olarak yazılmaktadır. 1 kırat 0,2 gramdır. 1 gram 5 karattır. 1gr.=5 k.

3. Tahta çâr köşe vasatça bir adet elmas hâtem.Altı buçuk kırat.
4. Vasatça çâr köşe bir adet elmas hâtem.On dörtkırat.
5. Üç köşeli vasatça elmas bir adet elmas hâtem.Altı kırat(BOA, TS. MA. d: 7704, 1a).

Küpelikler:

1. Eski maden küpelik bir adet kebîr zümrüd. Beş yüz on beş kırat.
2. Eski maden küpelik bir adet kebîr zümrüd. Üç yüz otuz kırat.
3. Eski maden küpelik bir adet kebîr zümrüd. Doksan kırat.
4. Eski maden küpelik bir adet kebîr zümrüd. Yüz otuz kırat.
5. Yeni maden eskisi kebîrce bir aded küpelik zümrüd. Yüz yirmi iki kırat.
6. Yeni maden bir adet küpelik kebîr zümrüd. Üç yüz yirmi kırat.
7. Yeni maden küpelik bir adet kebîr zümrüd. Yüz altmış beş kırat.
8. Yeni maden küpelik bir adet kebîr zümrüd. Yüz otuz bir kırat.
9. Yeni maden küpelik bir adet kebîr zümrüd. Yüz kırk beş kırat(BOA, TS. MA. d: 7704, 1a).

Kemer ve Kuşaklar:

1. Bir kebîr yakut ve iki delikli kebîr zümrütlü altın yeni bendli bir kuşak.
2. Orta göbeği delikli bir kebîr zümrütlü altı yüz yirmi dört inci ve yüz yirmi sağır delikli iş zümrütlü bir kemer kuşak.
3. Göbeği ile on üç elmas pâftalı, göbeğinde altmış bir ve on iki pâftasında on yedişer sağır ve hurda elmaslı dört sıra altın habbeli kuşak.
4. Orta göbeği bir kebîrle‘lbeyâzîtabîr olunur taş ve yüz on bir la‘l ve yedi yüz seksen beş inci ile müzeyyen çenkâl (karşılık pâftasınâkıs)bir adet kemer kuşak. La‘l-i beyâzî tabîr olunan taş cevâhir değildir.
5. Zemini yeşil mînâ-kârî ve pervâzı mâî ve yeşil ve beyaz mînâ-kârî yüz otuz yedi vasat ve sağır ve hurda elmas ile murassa‘ üç paftalı bir adet çenkâl kuşak.
6. Pervâzı yeşil ve siyah mînâ-kârî yüz kırk dokuz sağır elmas ve elli beş tahta yakut ile murassa‘ üç pafta müşebbek bir adet çenkâl kuşak.
7. Ortası bir tahta zümrütlü ve zümrüt etrâfî on tahta yakut ve kırk üç sağır ve hurda elmaslı beş sıra örme altın tey (تي) (?) bendli bir adet kuşak.
8. İki pâftasında otuz iki vasatça ve yüz yetmiş altı hurda ve çenkâlinde

bir vasatça ve gayet hurda otuz altı elmas ile murassa‘ şatrâncî çenkâl bir adet kuşak.

9. Orta göbeği sünbülî mînâ-kârî vasat ve sağır ve hurda altmış dört elmaslı ve yedi pâftasının zemini yeşil ve beyaz mînâ-kârî ve ortaları birer sağıryakutlu ve yirmi ikişer sağır elmaslı ve dörder sağır altun habbeli bütün bir adet çenkâl kuşak.

10. Pervâzı beyaz ve siyah mînâ-kârîsağır ve hurda yüz altmış sekiz şark elmaslı kitâbeli bir adet çenkâl kuşak.

11. Orta göbeği ile on iki pâftalı göbeği on dokuz elmaslı ve on bir pâftasının ortaları hurda elmas ile beyitli ve beyit etrafı yirmi sekiz sağır elmaslı müşebbek bir adet kemer kuşak(BOA, TS. MA. d: 7704, 1b).

12. Göbeği ile on üç pâftalı ve göbekte otuz bir elmas ve on iki pâftası yirmişer sağır elmaslı beyaz ve yeşil mînâlî müşebbek bir adet kemer kuşak.

13. Göbeği ile on bir pâftalı, göbekte yirmi üç elmas ve on bir tahta yakut ve on pâftasında yüz yakut ve iki yüz elli bir sağır ve hurda elmaslı na‘l resmîli müşebbek bir adet kemer kuşak (BOA, TS. MA. d: 7704, 2a).

Sorguclar:

1. Tepesi altı çubuk üzere incili vasat ve sağır ve hurda altmış adet elmas ile murassa‘ resmbir adet şemse sorguç.

2. Üç habbe zümrütlü vasat ve sağır ve hurda yüz iki adet elmas ile murassa‘ bir adet müşebbek pençe sorguç.

3. Cenkârî (?) mînâ-kârî vasat ve sağır ve hurda kırk yedi yakut ve sağır ve hurda yüz otuz altı elmas ile murassa‘ bir adet servi resimli müşebbek sorguç.

4. Ardı tarafı kırmızı ve cenkârî ve yeşil mînâ-kârî on üç yakut ve yüz kırk dört sağır ve hurda elmas ile murassa‘ bir adet frenk-kârî sorguç.

5. Çelenk resimli beş çubuklu mecmû‘u iki yüz yirmi iki sağır ve hurda elmas ile murassa‘ bir adet sorguç.

6. Lâle resimli vasat ve sağır elli beş elmaslı bir adet sorguç (BOA, TS. MA. d: 7704, 2a).

Kıymetli Taşlar ve Diğer Ziyinet Eşyası:

1. Evsat ve sağır askılık kırk adet habbe zümrüt.

2. Orta göbeği otuz yedi elmas ve bir yakut ile murassa‘ ve etrafı sağır la‘l ve inci ve zümrüt ile müzeyyen müdevver bir adet kapaksız ayine. Aynası kırıktır(BOA, TS. MA. d: 7704, 1a).

3. Vasatça elmas beş adet yedi kırat.

4. Otuz bir sağır elmas düğmeli sağır la‘l ve zümrüt ve inci ile müzeyyen

bir adet milvata (ملوطه) şemsesi.

5. Yeşil, beyaz ve siyah mînâ-kârî yirmi ikişer sağır hurda elmaslı sekiz adet müşebbekpaftâ.

6. Yirmi iki sağır bir adet elmaslı pafta.

7. La‘l ve zümrüt ve inci ile müzeyyen üçer güllü üç dâl ve ikişer güllü on dal mecmû‘u on üç dal(BOA, TS. MA. d: 7704, 1b-2a).

2.2. Fatma Hanım Sultan’ın Terekesindeki Ziynet Eşyası

“IV. Murad’ın (1612-1640) kızı merhum İsmihan Kaya Sultan’ın (1633-1659) kızı müteveffa Fatma Hanım Sultana ait ve Hazine-i Hümayûn’a irâd kaydı olarak geçen terekenin 29 Cemaziyelevvel 1140 / 12 Ocak 1728 tarihli müfredat defterdir. Çeşitli elmas küpeler, murassa kuşaklar, yüzükler, bilezikler, iğneler, saatler, elmas, yakut, zümrüt ve inci ile müzeyyen ayna, kürkler, mutfak takımları vesaire gibi, Fatma Hanım Sultanın muhallefâtını içermektedir” (BOA, TS. MA. d: 2271, 1a).⁸ Söz konusu muhallefât defterinden sadece ziynet eşyalarının kaydı çıkarılmıştır. Beş sayfa olan defter, Özer Küpeli tarafından yayınlanmıştır (Küpeli, 2016: 163-175).

Küpeler:

1. Hâneleri elmaslı birer ayaklı kebîrla‘l küpe 1 çift, 21 dirhem. / ber-vech-i tahmîn 10.000 guruş.

2. Ortalarıyla hâneleri dokuzar özengileri birer elmaslı yedişer ayaklı elmas küpe 1 çift, 6 dirhem, 3 denk / ber-vech-i tahmîn 2.200 guruş.

3. Birer hurda elmaslı bir ayaklı sağır la‘l abdest(?) küpesi 1 çift, 2 dirhem / ber-vech-i tahmîn 80 guruş.

4. Haneleri birer ve özengileri birer elmaslı birer ayaklı elmas küpe 1 çift, 3 denk / ber-vech-i tahmîn 350 guruş.

5. Birer ayaklı habbe zümrüt abdest küpesi 1 çift, 2 dirhem, 3 denk / ber-vech-i tahmîn 200 guruş.

Kuşaklar:

1. Birer zümrütlü gecelik kuşak 1 adet, 18 dirhem / ber-vech-i tahmîn 120 guruş.

2. Zemini çökertme kalemi’l-elvân yazma mînâ-kârî ortaları birer damla zümrütlü vasat ve sağır ve hurda yüz yirmi yedi elmasla murassa‘ üç pâftalı altın kuşak 1 adet, 124 dirhem / ber-vech-i tahmîn 1.400 guruş.

3. Zemini ayine siyah ve beyaz yazma mînâ-kârî altmış vasat sağır elmasla murassa‘ çenkâl kuşak 1 adet, 50,5 dirhem / ber-vech-i tahmîn 550 guruş.

8 Defterin başında, III. Ahmed’in metrukâtının Hazine-i Hümayun’a aktarılmasına dair hatt-ı hümayunu vardır.

4. Birer vasat elmaslı çift-kârîresm-i şemse sağır altın çenkâl kuşak 1 adet, 48 dirhem / ber-vech-i tahmîn 400 guruş.

5. Ortaları yirmi iki hurda elmaslı kalem-kârî kırmızı mînâlîcaresm-i şemse sağır altın çenkâl kuşak 1 adet, 33 dirhem / ber-vech-i tahmîn 120 guruş.

6. Ortaları birer sağır damla zümrütlü sarı mînâlîresm-i şemse sağır altın çenkâl kuşak 1 adet, 33 dirhem / ber-vech-i tahmîn 100 guruş(BOA, TS. MA. d: 2271, 1a).

7. Zemini tarama kalemü'l-elvân mînâkârî on sekiz adana zümrüdü ve yirmi sekiz hurda elmas ve on dört yakutluresm-i şemse sağır altın çenkâl kuşak 1 adet, 47 dirhem / ber-vech-i tahmîn 110 guruş.

Hâtem (Yüzükler):

1. Kebir elmas hâtem 1 adet / ber-vech-i tahmîn 1.600 guruş.

2. Vasat tahta elmas hâtem 1 adet, 1,5 dirhem,2 denk/ ber-vech-i tahmîn 400 guruş.

3. On bir sağır elmaslı hâtem 1 adet, 1,5 dirhem, 1 denk / ber-vech-i tahmîn 60 guruş.

4. Kırmızı damla yakut hatem 1 adet, 2 dirhem / ber-vech-i tahmîn 100 guruş.

5. Kebir damla zümrüt hâtem 1 adet, 4,5 dirhem/ ber-vech-i tahmîn 130 guruş.

6. Kebir damla zümrüt hâtem 1 adet, 3,5 dirhem / ber-vech-i tahmîn 120 guruş(BOA, TS. MA. d: 2271, 1a).

Bilezik, Düğme, Saat ve Diğer Ziyet Eşyası:

1. On beş sağır elmaslı zihgîr⁹1 adet, 3 denk / ber-vech-i tahmîn 80 guruş.

2. Kırmızı ve yeşil ve beyaz mînâ-kârî on altı vasat elmaslı altın bilezik 1 çift, 42,5 dirhem / ber-vech-i tahmîn 2.500 guruş.

3. Kırmızı mînâlı yetmiş altı inci ve otuz iki elmasla murassa' kol bağı 1 adet, 26 dirhem / bileziktir / ber-vech-i tahmîn 200 guruş.

4. Çift-kârî yirmi iki pâftalıaltın bilezik 1 çift, 15,5 dirhem / 1 çift, 21dirhem sekizer kat tahmin guruş 135.

9 **Zihgîr:**Servetindeki ilginç ziyet eşyalarından birisi de üzerinde 15 küçük elmas bulunan 80 kuruş kıymetindeki zihgirdir. Okçuların sağ elin başparmağına taktığı atış yüzüğü olan zihgiri Fatma Hanım Sultan'ın okçuluğa ilgisi şeklinde yorumlamak doğru olmayabilir. Belki okçulukta usta dedesi IV. Murad'ın hatrasına binaen ya da alelade bir ziyet eşyası olarak buna sahiptir. Küpeli, Fatma Hanım Sultan'ın Muhallefatı, sy.II/2, s. 164.

5. Sekiz elmaslı bilezik başları 2 adet, 3 dirhem, 1 denk / ber-vech-i tahmîn 30 guruş.

6. Sağır delikli habbe zümrüt dâne 122 adet, 15 dirhem / dâne inci adet 64 / ber-vech-i tahmîn 300 guruş.

7. Sağır habbe zümrüt düğme 91 adet, 18,5 dirhem / ber-vech-i tahmîn 180 guruş.

8. Sağır zümrüt iğne 3 adet, 4,5 dirhem / ber-vech-i tahmîn 120 guruş.

9. Çift-kârî iki sağır elmaslı altın yağ kutusu 1 adet, 9 dirhem, 3 denk / ber-vech-i tahmîn 80 guruş.

10. Yazılı zümrüt mühür 1 adet, dirhem (belirtilmemiş) / ber-vech-i tahmîn 100 guruş.

11. Çemberleri altmış altı hurda elmaslı aylı ve günlük altın koyun saati 1 adet / ber-vech-i tahmîn 180 guruş.

12. Yüz yirmi bir hurda elmaslı altın pandol koyun saati 1 adet / ber-vech-i tahmîn 370 guruş (BOA, TS. MA. d: 2271, 1b).

13. Yüz yirmi sekiz hurda elmas ve otuz iki hurda yakut ve yirmi zümrüt ile murassa' siyah kadife üzere incili kapaksız ayine 1 adet şikeste / ber-vech-i tahmîn 450 guruş (BOA, TS. MA. d: 2271, 2a).

2.3. Ümmügülsüm Sultan'ın (1708-1732) Terekesindeki Ziyet Eşyası

“III. Ahmed'in (1673-1736) kızı ve Nevşehirli Ali Paşa'nın zevcesi merhum Ümmügülsüm Sultan'ın sarayından alınıp Enderun Hazinesi'ne naklolunan kitaplar, altın, elmas, safir ve inci ile müzeyyen sorguçlar, elmas, zümrüt ve yakutla müzeyyen kuşaklar, kuşak kolânîleri, küpeler, iğneler, inci, elmas vesâire ile işlenmiş çiçekler, bilezikler, tesbihler, dizi halinde inciler, yüzükler, saatler, ayna ve yelpazeler, murassa fincanlar, paftalar, inci işlemeli yastık, örtü, bohça, yorgan vesair eşya ile muhtelif kürkler, şallar, kumaşlar, feraceler, cibinlikler, perdeler, halı ve şilteler, mutfak alet ve edevatını içeren Cemaziyelahir 1145 / Kasım-Aralık 1732 tarihli müfredat defteri. Söz konusu eşyanın irâd olarak kaydedilmesi için I. Mahmud'un (1696-1754) hatt-ı hümayunu mevcuttur” (BOA, TS. MA. d: 2214, 1a).

Sorguçlar:

1. On iki vasat ve kırk dokuz sağır ve hurda elmaslı mînâ-kârî müşebbek sorguç maa tül bir kıta, 122 dirhem.

2. On iki vasatça ve yirmi beş sağır ve hurda elmaslı mînâ-kârî sağır sorguç maa tül bir kıta, 66 dirhem.

3. Bir vasat ve on altı sağır elmas ve on hurda yakut ve üç incili sağır

sorguç maa tül bir kıta, 32 dirhem.

4. Orta paftası bir tahta kırmızı yakut ve sâir kırk dört elmaslı on dört paftalıistefân bir adet, 93,5 dirhem. Taşlarında noksanları vardır.

Kuşaklar:

1. Bir kebîr ve sâir vasat ve vasatça ve sağır ve hurda yedi yüz üç elmasla murassa' kolâni ile on iki paftalı kemer kuşak bir kıta, 207 dirhem.

2. İki yan ve paftaları birer şeş kebir yeni maden zümrüt ve etrafı çinileri ve iki başlarında tırnakları ve kolan paftaları altmış altı sağır ve hurda elmas ve yirmi dokuz yakutla müzeyyen iki yaftalı kuşak bir kıta, 260 dirhem. Maakolâni(?). yirmi dört düğmeli la'l ve yirmi altı zümrüt ve incili kolâni(?) vardır.

3. Zemini ayine(?) taşhaneleri kırmızı ve beyaz ve yeşil mînâ-kârî üç kebirce ve sâir vasat ve vasatça ve sağır ve hurda iki yüz otuz yedi elmasla murassa' resmzunnârî sürme kuşak bir kıta, 172 dirhem. Üç taşı nâkıstır.

4. Zemini beyaz mînâlı ortaları birer vasatca ve sâğır sağır ve hurda yüz on altı elmasla murassa' ortası zemberekli şemse kuşak bir kıta, 225dirhem. Maakolâni.

5. Zemini ayine(?) taşhaneleri kırmızı ve laciverdi ve elvân mînâ-kârî ortaları birer sâir zümrüt ve sâirvasatça ve sağır ve hurda yüz kırk elmas on sekiz yakut ile müzeyyen şemse çenkâl kuşak bir kıta, 171 dirhem (BOA, TS. MA. d: 2214, 1a).

6. Zemini siyah mînâ taşhaneleri müşebbek vasatça ve sağır ve hurdaca iki yüz on dokuz elmasla murassa' üç yaftalı çenkâl kuşak bir kıta, 132 dirhem. Noksanları vardır.

7. Zemini çökertme kalem taşhaneleri kırmızı ve çenkârî ve gülgünî ve elvân mînâkârî ve vasat ve vasatça ve sağır ve hurda yüz yirmi iki elmaslı murassa' üç paftalıçenkâl kuşak bir kıta, 157 dirhem.

8. Zemini çifte-kârî kebîr paftası bir vasatça gül yakut ve iki damla zümrüt ve sekiz kırmızı yakut ve karşuluk paftası otuz elmas ve bir tahta yakut ile müzeyyen zinciri bir inci askılı suya(?) kuşak bir kıta, 196,5 dirhem maa kolânî.

9. Ortaları birer vasatça ve yedi gülleri ve orta etrafı sağır ve hurda dört yüz elli dört elmasla murassa' şemse kuşak bir kıta, 137 dirhem.

10. On dört hurda elmas yirmi iki incili sağır şemse kuşak bir kıta 37 dirhem.

11. Orta pafta ortasında bir vasat ve sâir otuz dokuz sağır ve hurda elmas ve iki tahta zümrüt ile murassa' üç paftalı sürme gecelik kuşak bir kıta, 33 dirhem.

12. Bir zümrüt iki yakut otuz iki elmaslı gayet sağırgecelik kuşak bir kıta

10dirhem.

13. Ortaları birer vasatça elmaslı ... altın şemse kuşak bir kıta, 61 dirhem.

14. Birer Adana zümrütlü gecelik kuşak bir kıta, 11,5 dirhem.

15. Zemini çeşm-i bülbül elli beş elmas on dört yakutlu sağır şemse kuşak bir kıta, 34,5dirhem.

16. On üç delikli zümrüt ve incili kuşak kolânî bir adet.

17. Yirmi yedi tuğralı altın yaftalı sağır gecelik kuşak ve kolânî bir adet.

Küpeler:

1. Öz denkleri birer hurda elmaslı habbe elmas bir çift küpe2,5 dirhem.

2. Yedişer ayaklı elmas küpe bir çift, 4 dirhem.

3. Otuz dört hurda elmaslı küpe öz denkleri bir çift, 8dirhem.

4. Orta haneleri elli dört elmas on ikişer ayaklı kebîr elmas küpe bir çift 15,5dirhem.

5. Birer ayaklı la'1 küpe bir çift, 9dirhem.

6. Birer ayaklı habbe zümrüt küpe bir çift, 8dirhem.

7. Birer ayaklı kebîr inci küpe bir çift, 5,5 dirhem.

8. Otuz dört elmaslı üç hasekî küpesi resmi çiçek, $8,5 \times 3 = 25,5$ dirhem.

İğneler:

1. Kebîr zümrüt iğne iki adet, biri 26,5 dirhem, diğeri 24,5 dirhem. Toplam 51 dirhem.

2. Tepeleri birer elmaslı kebir la'1 iğne iki adet, toplam 29dirhem.

3. Tepeleri birer elmaslı zümrüt iğne beş adet, toplam 31 dirhem.

4. Zümrüt iğne beş adet, toplam 31,5 dirhem.

5. İnci iğne dört adet, toplam 5,5 dirhem.

Bazubend ve Bilezikler:

1. Ortası bir doluca zümrüt altı elmas on dört yakutlu bazubend bir adet, 14,5 dirhem.

2. Ortası bir şeşhâne zümrüt on iki elmaslı bazubend bir adet, 16dirhem.

3. Çenberi yirmi elmaslı bâd-ı zehr(?) bazubendbir adet, 7,2 dirhem.

4. Altın hâne içinde kehribâ bâzubend bir adet, 8dirhem.

5. On iki kebîrce ve on sağır elmaslı mînâ-kârî bilezik 1 çift, 40,5 dirhem.

6. Elli iki vasatça elmaslı bilezik 1 çift, 31dirhem.

7. Otuz altı paftalı bilezik 1 çift, 67,5dirhem.

8. Başları on iki elmaslı yedişer sıra altın bilezik 1 çift, 41dirhem.
9. Elli altı hurda elmas sekiz yakutlu dörder sıra inci bilezik 1 çift, 33,5dirhem.

Yüzük (hâtem) ve Saatler:

1. Çar köşe kebîr elmâs hâtem bir adet 3 dirhem.
2. Sarıca kebîr elmas hâtem bir adet 3dirhem.
3. Doluca kebîrce elmas hâtem 1 adet 2,5 dirhem / 1 denk.
4. Külâhî elmas hâtem 1 adet 2 dirhem.
5. Kebir zümrüt hâtem 1 adet 4 dirhem.
6. Altın, elmas, zümrüt ve diğer kıymetli taşlardan oluşan hâtemler. Ve yine aynı şekilde kopça ve düğmeler.
7. Çeşitli kıymetli taşlarla süslenmiş saat veya koyun saatleri. Toplam yirmi altı adet saat tespit edilmiştir.

Diğer Ziyet Eşyası:

1. Beş inci üç la'1 altı zümrüt üç elmas ve beş yakutlu çiçek bir kıta, 16 dirhem.
2. Yirmi dokuz hurda elmaslı fulya resmi çiçek bir adet, 7,5 dirhem.
3. On beş elmas inci resmi bir adet, 7dirhem.
4. On dört elmaslı korçak bir adet, 2,5dirhem.
5. Pençe üzerinde yirmi beş hurda elmaslı korçak bir adet, 4,5 dirhem.
6. Otuz beş vasat on altı sağır elmaslı yakalık 1 adet, 38dirhem.
7. Yirmi dört delikli zümrüt ve on iki la'1 ile müzeyyen incili gömlek yakası 1 çift 31 dirhem.
8. Üç yüz altmış iki elmaslı murassa' çâperest paftaları 99 adet, 302 dirhem.
9. Gayet hurda yüz yirmi dokuz elmasla müzeyyen kelime-i şahâdet 1 adet.
10. Farklı değerlerde elmas kopçalar (BOA, TS. MA. d: 2214, 1b).
11. Bir kebîrce zümrüt avizeleri ile yüz bir elmas bir la'1li çelenk bir adet, 49,5 dirhem.
12. Kırk yedi elmaslı lale resmi çiçek bir adet, 12 dirhem.
13. Çarh-ı felek resmi çiçek iki adet. Biri on dokuz diğeri yirmi elmaslı, toplam 16,5 dirhem.
14. Etrafı on dört elmaslı mâşaallah yazılı altın bir adet on iki incisi var-

dır.

15. İnci ve kıymetli taşlarla süslenmiş kutular. Dikkati çeken bir yakutlu mühr-i Süleyman resmi olan kutu. Otuz elmas, yedi yakutlu altın kutu(BOA, TS. MA. d: 2214, 2a).

16. Bunların haricinde birçok kıymetli taşın veya altının her hangi bir ziyet eşyasına işlenmemiş parça halinde olduğu görülmektedir(BOA, TS. MA. d: 2214, 2b).

Sonuç:

Refik Ahmed Sevengil'in saray kadınlarının takıları hakkında vermiş olduğu bilgiler, incelenen üç defterin içeriğine bakıldığında hanım sultanların ziyet eşyası yanında ne kadar basit kaldığı görülür. Zira hanım sultanların oldukça zengin bir takı koleksiyonlarının olduğu anlaşılır.

Bu defterlerden ilki Sultan İbrahim'in üçüncü eşi ve II. Ahmed'in annesi Hatice Muazzez Sultan'a aittir. 1098/1687'de vefat eden Muazzez Sultan'ın terekesinde; elmas, la'1, zümrüt, inci ve yakut gibi kıymetli taşlardan oluşan on adet küpe bulunmaktadır. Ancak küpeler içinde, *sağır boyun yakutlu, tahta elmaslı* veya *âbidest (آبدست) küpesi* gibi ifadeler kullanılmıştır. Ayaklı küpeleri saraydaki hanım sultanlar kullandığı gibi, sıradan kadınların da kullandığı görülmektedir. Muazzez Sultan'ın kullandıkları küpelerin bir, üç, dört ve beş ayaklı oldukları görülmektedir. Ayrıca terekesinde elmaslarla süslenmiş iki çift bileziğinin olduğu görülmektedir.

Muazzez Sultan'ın terekesinde beş elmas hatem (yüzük) bulunmaktadır. Bunlardan en değerli yüzük etrafı hurda elmasla çevrili otuz üç kırat ağırlığında yakut bir yüzüktür. Diğer yüzüklerden ikisi dört, biri üç köşeli ve diğeri de büyükçe punta elmas olarak nitelendirilmektedir.

Muazzez Sultan'ın terekesinde henüz işlenmemiş, ancak küpe yapımı için düşünüldüğü anlaşılan, farklı ağırlıklarda dokuz adet zümrüt bulunmaktadır. Adı geçen zümrütlerde dikkati çeken husus, kıratlarının fazla olması ve bir kısmının eski, diğeri bir kısmın da yeni olmasıdır.

Muazzez Sultan'ın kıymetli taşlarla tezyin edilmiş on üç adet kuşağı bulunmaktadır. Söz konusu kuşaklarda işlenen kıymetli taşlar farklı olduğu gibi, isimleri de ayrı ayrıdır. Kullanılan kuşaklar ise, bendli kuşak, çeşitli kemer kuşaklar, dört sıra altın habbeli kuşak, çeşitli çenkâl kuşaklar, örme altın tüy (توي)(?) bendli kuşak ve satrançî çenkâl kuşak gibi isimlerle ifade edilmektedir.

Muazzez Sultan'ın terekesinde farklı şekillerde ve kıymetli taşlarla süslenmiş altı adet sorguç bulunmaktadır. Kadınların kullandığı sorguçların çeşitli motiflerle süslenmiş olmasıdır. Şemse sorguç, müşebbek pençe sorguç, servi resimli müşebbek sorguç ve frenk-kârf sorguç çeşitleri bulunmaktadır.

Söz konusu değerli taşlardan, altın ve gümüşten oluşan elli beş adet ziyet eşyası haricinde, altın gümüş işlemeli ipekli elbiseler, çeşitli kürkleri. Altın ve gümüşten imâl edilmiş veya işlemeli mutfak takımları ve şamdanlar da mevcuttur. Ancak defterde bunların değerleri hakkında her hangi bir bilgi yoktur.

Fatma Hanım Sultan'ın defterde verilen ziyet eşyasının toplam değeri 22.795 kuruş tutmaktadır. Fatma Hanım Sultan'ın elmas, la'l ve zümrüt gibi değerli taşlarla işlenmiş beş ayrı değerde küpesi bulunmaktadır. Küpelerin içinde abidest (?) küpesi tabiri geçmektedir. Ancak ne anlama geldiğini ve nasıl bir küpe olduğu hakkında her hangi bir bilgiye ulaşamadı.

Terekede yedi adet kuşak bulunmaktadır. Bunların tamamı birçok elmas, zümrüt, damla zümrüt, Adana zümrüdü ve yakut gibi kıymetli taşlar kullanılmıştır. Ayrıca altınlı kuşak, gecelik kuşak ve çenkâl kuşaklarda vardır.

Terekede çeşitli değerlerde altı yüzük bulunmaktadır. En pahalısı olan *kebir elmas hâtem* 1600 guruş değerindedir. Yüzükleri üçü elmas, biri kırmızı damla yakut, diğer ikisi de büyük zümrütlü yüzüklerdir. Dört bilezik, bir kolbağı, düğme, dane, mühür, bir adet aylı ve günlü koyun satı ve yine elmaslı pandol koyun satı bulunmaktadır. Ayrıca yüz yirmi bir elmas, otuz iki yakut ve yirmi zümrüt ile süslenmiş kapaksız bir ayine bulunmaktadır.

Fatma Hanım Sultan'ın terekesinde, yukarıda da verildiği gibi, her bir malın değeri kuruş olarak alt tarafında kaydedilmiştir.

III. Ahmed'in kızı Ümmügülsüm Sultan'ın terekesi, bundan önceki iki sultanın terekesinden daha çok ve daha çeşitlidir. Sultan yirmi dört yıllık kısa yaşamına rağmen, birçok değerli ziyet eşyası edinmeyi başarmıştır. Diğer hanım sultanlarda olduğu gibi, ziyet eşyasının tamamı elmas, zümrüt, yakut ve la'l gibi kıymetli taşlarla süslüdür.

Ümmügülsüm Sultan'ın öne çıkan ziyet eşyası, zemini çeşitli renklerde olan kuşaklarıdır. Büyüklü küçüklü kıymetli taşlarla bezenmiş on yedi adet kuşağı bulunmaktadır. Paftalı kemer kuşak, zünnarî sürme kuşak, şemse kuşak, çenkâl kuşak ve gecelik kuşak gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Terekede farklı renklerde, kıymetli taşlarla süslenmiş üç sorguç mevcuttur. Bunlar da minâ-kârî müşebbek sorguç, minâ-kârî sağır sorguç ve incili sağır sorguçtur. Ayrıca kırmızı bir yakut, kırk dört elmas ve on dört paftalı olan bir istefan bulunmaktadır.

On çift küpesi bulunan Ümmügülsüm Sultan'ın küpelerinden üçü haseki küpesi olup çiçek resimli küpeleridir. Küpeler birer, yedişer ve on ikişer ayaklıdır. Büyüklü küçüklü elmas, zümrüt, la'l ve incilerle bezenmiştir. Aynı şekilde on sekiz adet iğne, dört bazubend (kolbağı), dört bilezik ve birçok yüzük bulunmaktadır.

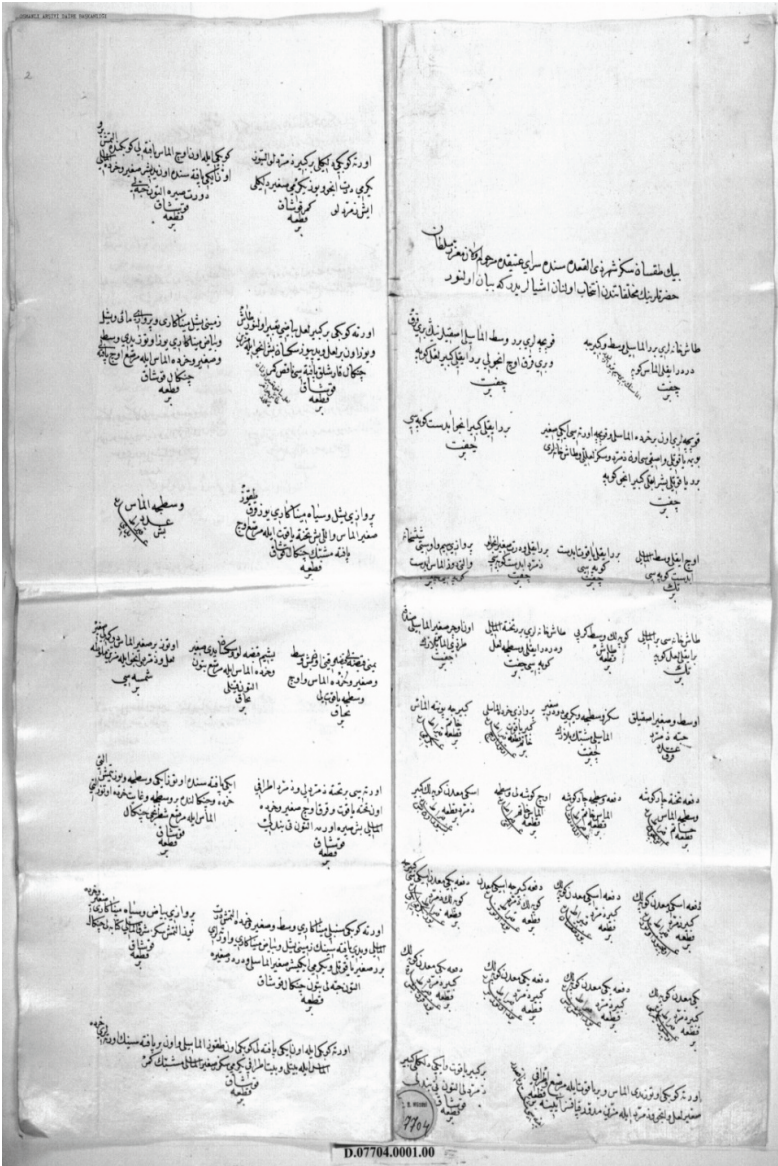
Ümmügülüm Sultan'ın en dikkati çeken ziynet eşyasından biri saatleridir. Çeşitli kıymetli taşlarla süslenmiş yirmi altı adet normal ve koyun saat bulunmaktadır.

Yukarıda sayılan ziynet eşyasının dışında, kıymetli taşlardan imal edilmiş çiçekler, korçaklar, gömlek yakaları, doksan dokuz elmasla müzeyyen kelime-i şahadet, elmas kopçalar, çelenkler, kutular ve işlenmemiş birçok elmas, yakut ve zümrüt gibi kıymetli taşlar bulunmaktadır.

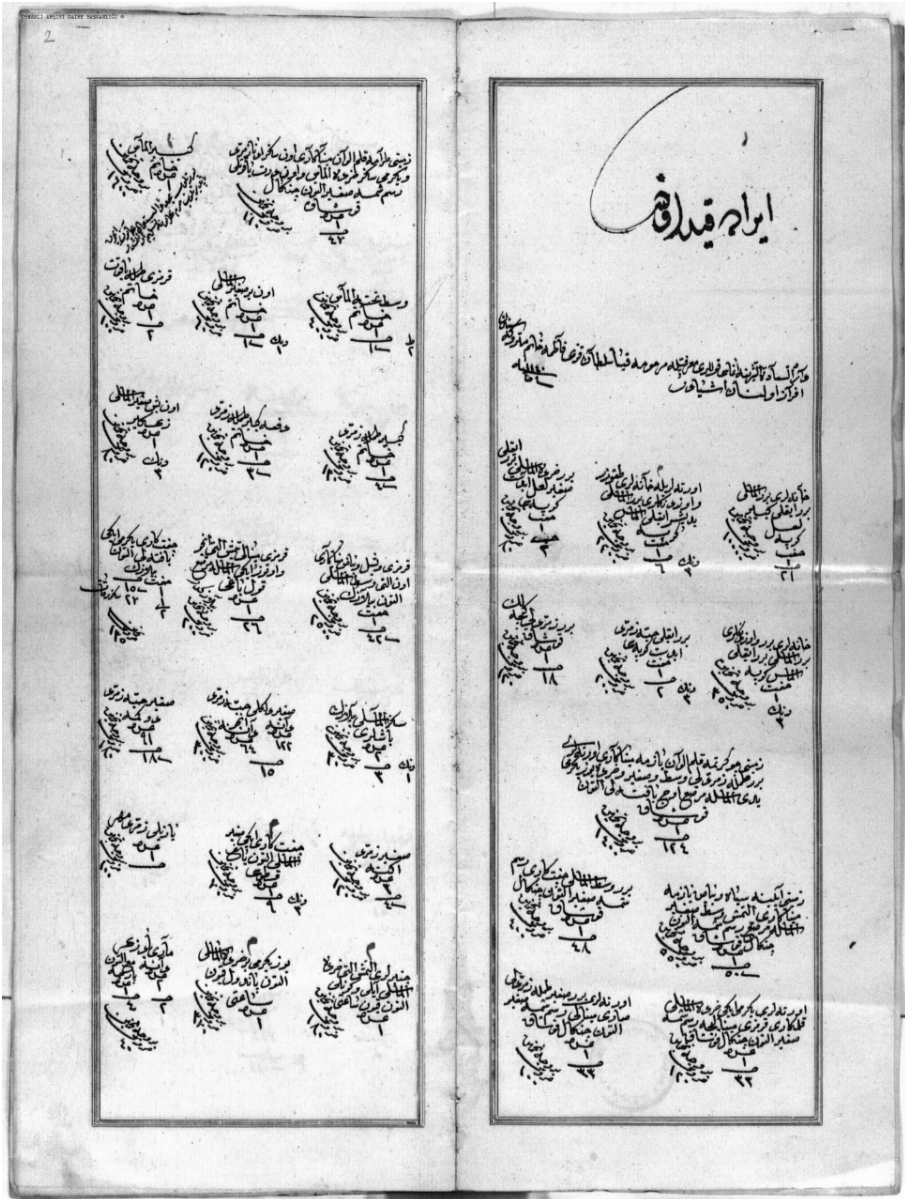
KAYNAKÇA

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, TS. MA. d / 2214.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, TS. MA. d /2271.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, TS. MA. d / 7704.
İREPOĞLU, Gül (2000) “Osmanlı İmparatorluğunun Görkemi Osmanlı Mücevheri”, *Çağlar Boyunca Takı ve Mücevher*, sy. 17, İstanbul.
KÜPELİ, Özer (2016). “IV. Murad'ın Torunu Fatma Hanım Sultan'ın Muhallefatı”, *Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, sy.II/2, s. 163-175, İzmir.
LADY MONTAGUE (1998), *Şark Mektupları*, Trc. Ahmet Refik, Yay. haz. Dursun Gürlek, İstanbul.
OGIER GHHİSELİN de BUSBECK, *Türkiye'yi Böyle Gördüm*, haz. Aysel Kurutluoğlu, Ter-cüman 1001 Temel eser no: 31, (baskı yeri ve yılı yok).
PAMUK, Şevket (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, İstanbul.
PEDRO de URDEMALAS (1964), *Kanunî Devrinde İstanbul*, çev. Fuat Carım, İstanbul.
SALAMON SCHWEİGGER (2004). *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, Çev. S. Türkis Noyan, İstanbul.
SANCAR, Aslı (2010). *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*, İzmir.
SEVENGİL, Refik Ahmed, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu*, basım yeri ve tarihi yok.
ŞEMSEDDİN SÂMÎ, *Kamûs-ı Türkî*, İstanbul.

EK: BELGELER

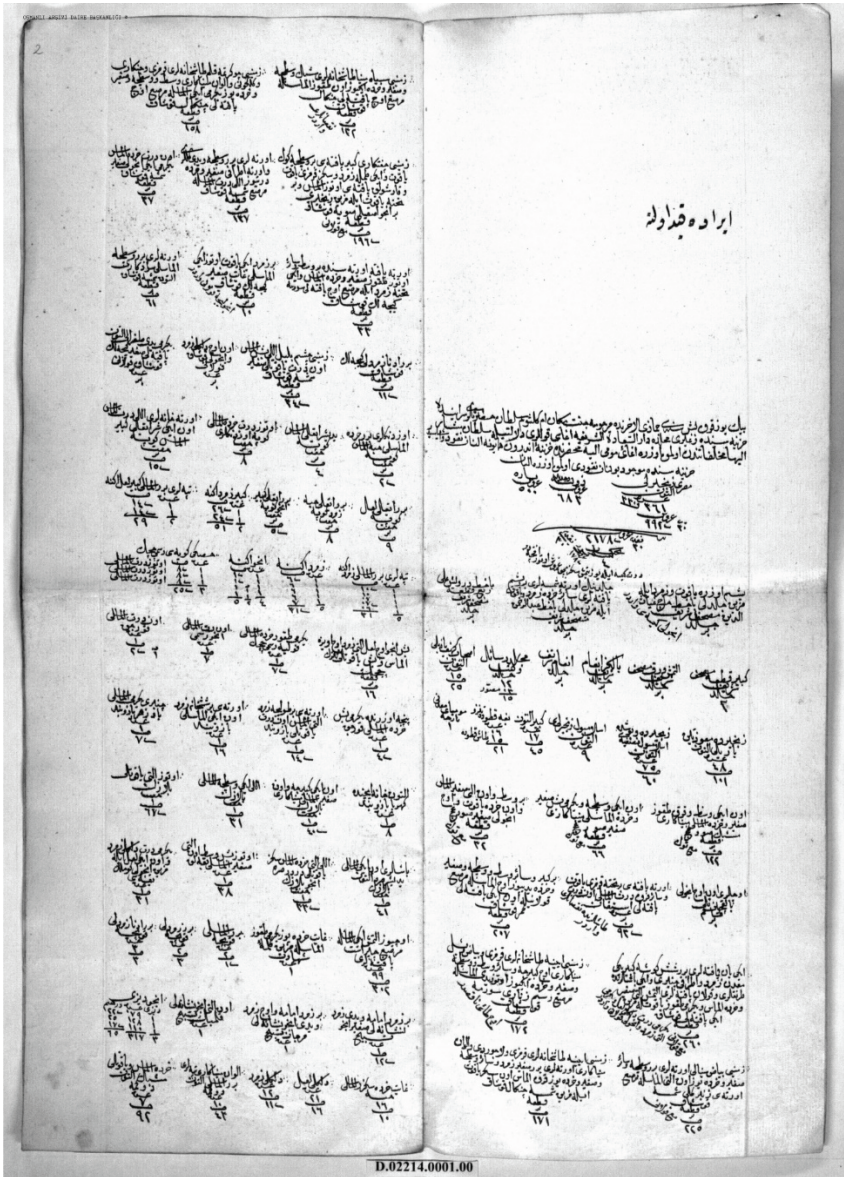

Belge I, Zilkade 1098 / Eylül 1687 tarihli Sultan İbrahim'in kadınlarından Muazzez Sultan'ın muhallefat defterinin ilk iki sayfası.

Belge II, 29 Cemaziyelevvel 1140 / 12 Ocak 1728 tarihli IV. Murad'ın kızı merhum Kaya Sultan'ın kızı müteveffa Fatma Hanım Sultan'ın muhallefat defterinin ilk iki sayfası.

Belge III, Cemaziyelahir 1145 / Kasım – Aralık 1732 tarihli III. Ahmed’in kızı ve Nevşehirli Ali Paşa’nın zevcesi merhum Ümmügülsum Sultan’ın muhallefât defterinin ilk iki sayfası.